

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-69>

УДК 38.001.36+338.46

МАЙБОРОДА Владислав

Львівський торговельно-економічний університет

<https://orcid.org/0000-0003-1774-0841>

e-mail: mayborodavm@ukr.net

МАКРО- ТА МІКРОЕКОНОМІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ

У статті визначено концептуальні характеристики економічної ефективності підприємницького сектору. Згідно аналізу наукових праць запропоновано орієнтири підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг розглядати згідно макро- та мікроекономічних характеристик. Наголошено на значному впливі держави на підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг та до її інтересів віднесено зростання ВВП та розширення місткості внутрішнього ринку послуг, збільшення кількості ефективно функціонуючих підприємств сфери послуг та їх інвестиційної та інноваційно-технологічної активності, підвищення частки реалізації наукомістких високотехнологічних послуг в сфері послуг та ін. На мікроекономічному рівні до орієнтирів підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг включено збільшення обсягів доходів та прибутку, покращення фінансової стійкості (збалансованості), посилення платоспроможності та ліквідності, підвищення рентабельності реалізації послуг, зростання ділової активності та покращення конкурентних позицій.

Ключові слова: економічна ефективність, підприємство сфери послуг, держава, ринок послуг, інновації, технології

MAIBORODA Vladyslav

Lviv University of Trade and Economics

MACRO- AND MICROECONOMIC GUIDELINES FOR INCREASING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF ENTERPRISES IN THE SERVICE SECTOR

The article defines the conceptual characteristics of the economic efficiency of the entrepreneurial sector. According to the analysis of scientific works, it is proposed to divide the benchmarks for increasing the economic efficiency of enterprises in the service sector according to macro- and microeconomic characteristics. The significant influence of the state on increasing the economic efficiency of enterprises in the service sector is emphasized, and its interests include GDP growth and the expansion of the capacity of the domestic service market, an increase in the number of effectively functioning enterprises in the service sector and their investment and innovative technological activity, and an increase in the share of implementation of knowledge-intensive high-tech services in the sphere of services, increase of tax payments, insurance contributions and other mandatory payments by enterprises in the service sector, formation of a highly developed market infrastructure in the service sector, prevention of shadowing and monopolization of the business environment and development of fair competition in the service sector, improvement of the material situation and quality of life of the population, creation and increasing the number of new competitive jobs and diversifying the forms of employment of the population, etc. At the microeconomic level, the benchmarks for increasing the economic efficiency of enterprises in the service sector include increasing revenues and profits, improving financial stability, strengthening solvency and liquidity, increasing the profitability of service implementation, increasing business activity and improving competitive positions, improving the efficiency and intensity of the use of material and technical means, growth of investment activity and capitalization of business processes, etc.

Key words: economic efficiency, service sector enterprise, state, service market, innovations, technologies

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Відомо, що ефективність – якісний критерій, що засвідчує володіння підприємством необхідним обсягом ресурсного забезпечення для вирішення завдань і цілей розвитку. В контексті економічних особливостей, ефективність є вимірником сформованості підприємством потенціалу, результативне використання якого дозволяє досягнути стабільного розвитку виходячи із посилення впливу зовнішніх змін і викликів та необхідності створення високопродуктивного внутрішнього середовища.

Щодо економічної ефективності, то її заведено розглядати як комплексну характеристику результатів діяльності підприємства, що слугує орієнтиром для прийняття та реалізації критично важливих управлінських рішень. Відтак, підвищення економічної ефективності має багатоаспектний характер та стосується визначення інструментарію покращення ресурсного забезпечення, результатів діяльності, системи прийняття та реалізації управлінських рішень тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Наукові дослідження процесів підвищення економічної ефективності мають постійний характер, що пов'язано з стрімкими зрушеннями в ринковому середовищі та підприємницькій діяльності. Так, підприємства змінюють підходи, удосконалюють інструментарій на шляху підвищення економічної ефективності. Також і галузеві тенденції мають вплив на орієнтири підвищення економічної ефективності. Такі висновки зроблено в контексті проведеного аналізу праць таких науковців як Ю. Березівський [8], Т. Васильців [1; 8], Т. Городня [1], Д. Дрокоз [5], Т. Євась [2], Л. Іванова [8], Ю. Кравчик [3], М. Куницька-

Ляш [8], В. Куцик [4], Р. Лупак [1; 4; 8], Н. Наконечна [8], А. Олексюк [2], М. Орловський [5], О. Петков [6], Н. Усманова [9], С. Філяр [3], О. Шалева [7], В. Шпильова [3]. Підприємницький сектор, в т. ч. сфери послуг, дотримується різних напрямів при підвищенні економічної ефективності, що визначає широту наукових досліджень. Водночас варто звернути увагу на макро- та мікроекономічні орієнтири підприємницької діяльності в сфері послуг на шляху до підвищення економічної ефективності.

ВИДЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Примітно, що галузеві особливості формують основні відмінності у розробленні та застосуванні підходів до підвищення економічної ефективності підприємницької діяльності. Сфера послуг попри те, що відрізняється високою динамічністю та масштабними перетвореннями, має значну цінність у формуванні конкурентного потенціалу національного господарства. Це підтверджується як зарубіжним досвідом, де країни з стабільною та високорозвиненою економікою основні реформаторські зміни реалізуються на базі та за активної участі сфери послуг, так і вітчизняною практикою, зокрема в нашій країні завдяки високому інноваційному потенціалу галузі проводяться критично важливі інституційні та структурні реформи з орієнтацією на підвищення економічної безпеки національного господарства. Таким чином, підприємства сфери послуг формують численну кількість конкурентних переваг країни та займають пріоритетне значення у забезпеченні стабільності функціонування і розвитку внутрішнього ринку. Відповідно підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг заведено розцінювати як пріоритетний напрям розвитку державної регуляторної політики.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних і науково-прикладних характеристик макро- та мікроекономічних орієнтирів економічної ефективності підприємств сфери послуг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Участь держави у підвищенні економічної ефективності підприємств сфери послуг варто розглядати як критично важливою, зокрема в контексті їх адаптації до глобалізаційних та неоіндустріальних викликів. Із зарубіжної практики стає очевидним, що держава повинна стати повноцінним партнером бізнесу на шляху підвищення їх економічної ефективності. Так, пріоритетне значення для підприємств сфери послуг має врегулювання законодавчого середовища, системи адміністративно-управлінського контролю, механізмів фіскального адміністрування, інфраструктурної підтримки та ін. Варто відмітити й актуальність посилення державної підтримки підприємств сфери послуг при реалізації інвестиційно-інноваційних, техніко-технологічних та інших проектів, що, як відомо, потребує значного ресурсного забезпечення, кредитних гарантій, інституційного захисту та ін.

Інтереси держави здебільшого мають як кількісний, так і якісний характер, та тісно пов'язані з ринковими тенденціями. Позитивний ефект на економічну ситуацію в країні має збільшення кількості та обсягів діяльності підприємств сфери послуг, здійснення ними системних капіталовкладень в осучаснення техніко-технологічних процесів та інноваційну модернізацію бізнес-операцій, створення нових конкурентоспроможних робочих місць, розвитку соціально-трудова відносин та ін. Так, від збільшення кількості ефективно функціонуючих підприємств сфери послуг варто очікувати на внутрішньому ринку праці покращення зайнятості та обороту робочої сили, соціальної захищеності і соціальних гарантій населення.

Із зарубіжної практики стає очевидною досить тісна залежність підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг від рівня інноваційної та техніко-технологічної активності. Відомо, що послуги мають властивість досить стрімко вдосконалюватися та змінювати сфери надання і споживання, що головним чином пов'язано з їх постійним осучасненням та оновленням. Технічне та технологічне переоснащення сфери послуг набуває значних масштабів і це відбувається завдяки швидкому розвитку штучного інтелекту, хмарних обчислень, віртуальної реальності та ін. Використання абсолютно нових підходів до підприємницької діяльності в галузі ініціює появу на ринку прогресивних і високотехнологічних послуг, зокрема інформаційно-комунікаційних, цифрових, програмно-апаратних, інжинірингових та ін.

Дійсно посилення інвестиційної активності є домінуючим чинником підвищення економічної ефективності підприємства сфери послуг. Відомо, що інвестиції мають стимулюючий ефект, зокрема активізують технологічне оновлення наявного потенціалу, розвиток науково-дослідної діяльності, впровадження організаційно-управлінських та інших нововведень. Все це дозволяє підприємствам сфери послуг досягати прогресивних змін та перетворюватися на конкурентоспроможні комплекси динамічного розвитку, здатних дієво протистояти та запобігати ризикам і загрозам, реалізовувати прогресивні бізнес-ідеї, формувати на ринку нові тренди. На нашу думку, такі тенденції залежать від сформованості та підвищення привабливості інвестиційного середовища в галузі, де ключове значення надається удосконаленню інституційно-правових, організаційно-економічних та інших положень державного регулювання економіки. Зарубіжний досвід доводить необхідність поєднання інвестиційних інтересів держави та підприємств сфери

послуг, де сторонами спільно розробляються та реалізуються масштабні проекти, створюються нові напрями для залучення інвестицій та ін.

Актуальним для підприємств сфер послуг є розвиток ринкової інфраструктури, що передбачає створення низки високотехнологічних об'єктів торговельно-посередницького, транспортно-логістичного, фінансово-кредитного та іншого спрямування. Так, якісне інфраструктурне забезпечення дозволяє суттєво посилити інноваційну компоненту конкурентоспроможності послуг та забезпечити динамічне зростання технологізації галузі. Крім того, розвиток ринкової інфраструктури є важливим з боку поглиблення міжсекторальних та міжгалузевих відносин, у результаті чого підприємствам сфери послуг вдається якісно розширити партнерські відносини і на основі яких наростити ресурсний потенціал та покращити результативність реалізації стратегій та програм інноваційного розвитку.

Існує значна залежність процесів підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг від сприятливості ринкового середовища, що формується через розвиток справедливої та добросовісної конкуренції, недопущення монополізації та тінізації. Безперечно, ринок послуг має мати саморегульований характер, щоб динамічно розвиватися та стимулювати зростання підприємницької інноваційної активності. Натомість зниження якості конкурентних відносин, масштабні кон'юнктурні коливання та інші девіації суттєво перешкоджають становленню стабільного та поступального внутрішнього ринку послуг.

Також принципів конкуренції необхідно підприємствам сфери послуг дотримуватися при розширенні соціально-трудових відносин, у результаті чого вдається домогтися створення та збільшення кількості конкурентоспроможних робочих місць, покращення зайнятості населення, підвищення його матеріального становища та якості життя. Безперечно, значний інтерес у поглибленні таких тенденцій має держава, адже це дозволяє якісно забезпечити вирішення складних соціальних завдань, підготувати суспільство до нових соціально-економічних змін, налагодити якісний соціальний діалог в галузі.

Загалом держава ініціює низку змін та зрушень на внутрішньому ринку послуг і має широкі інтереси при підвищенні економічної ефективності підприємств галузі, які узагальнено на рис. 1.

Рис. 1. Макроекономічні орієнтири підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг
Джерело: авторська розробка

Задля підвищення економічної ефективності підприємствам сфери послуг варто змінити підходи до управління грошовими потоками та орієнтуватися на покращення їх маневреності та стабільності. Накопичення грошових потоків повинно відбуватися таким чином, щоб послабити концентрацію позикового капіталу та знизити рівень зовнішньої фінансової залежності. Однозначно, недостатня фінансова автономія збільшує інвестиційні ризики підприємства при реалізації інноваційно-технологічних проектів та послаблює його конкурентне становище на ринку інновацій і технологій.

Одним з пріоритетів фінансової політики підприємства сфери послуг є зростання ділової активності, що передбачає помірне накопичення дебіторської заборгованості, якісне використання запасів та ін. Так, позитивно варто оцінювати прискорення оборотності кредиторської заборгованості підприємства сфери послуг, що стає важливим фактором забезпечення його довгострокової інвестиційної привабливості та позитивного іміджу, особливо перед банківськими та фінансово-кредитними інституціями.

Якщо стосовно інвестиційної діяльності підприємства сфери послуг, її можна розцінювати як ефективну, за умови оптимізації джерел, збільшення обсягів, скорочення окупності капіталовкладень. Досвід провідних підприємств сфери послуг доводить актуальність інвестування у процеси цифровізації, діджиталізації, технологізації та інші, що пов'язані з сучасними трендами глобального ринку. Також пріоритетним інвестиційним напрямом варто розглядати створення підприємствами сфери послуг власної комерційно-збутової мережі, що дозволяє з вищою ефективністю залучати та використовувати сучасні технологічні новинки, створювати та виводити на ринок продуктивні інновації.

Іншим важливим чинником підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг є стан та інтенсивність використання матеріально-технічних активів. Відомо, що такі активи мають властивість швидко зношуватись та втрачати вартість і для попередження цього практикується реалізовувати заходи із їх осучаснення та оновлення. Тут перевага надається збільшенню частки основних засобів з високим рівнем інноваційності та технологічності. Що важливо, завдяки високій придатності основних засобів та якісному контролю їх зносу, підприємства сфери послуг здатні більш раціонально організувати матеріально-технічне забезпечення інноваційної діяльності та інтенсивно розвиватись в середовищі постійних технологічних змін.

Також варто звернути увагу й на соціально-трудова чинники підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг, зокрема зниження трудомісткості реалізації послуг, непродуктивних втрат робочого часу та ін. Так, соціально-трудова складова охоплює низку якісних характеристик підприємницької діяльності та її вагомість посилюється коли необхідно залучити високоінтелектуальний капітал, розвинути творчу діяльність та підвищити професійно-кваліфікаційний рівень персоналу. Вважаємо, що поряд із забезпеченням стабільного функціонального стану підприємства, такі соціально-трудова характеристики мають пріоритетне значення при реалізації інноваційних проєктів, де потребується від персоналу мати креативні уміння, когнітивний стиль мислення, самовіддачу та ін.

Таким чином, підприємство сфери послуг на шляху підвищення економічної ефективності надає пріоритетне значення нарощуванню та ефективному використанню ресурсного забезпечення, реалізації інвестиційно-інноваційних проєктів, попередженню та мінімізації впливу ризиків та загроз, покращенню фінансово-економічних результатів та іншого, що показано на рис. 2.

Рис. 2. Мікроекономічні орієнтири підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг
Джерело: авторська розробка

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг має бути процесом, що передбачає впровадження новітніх підходів за чітко визначеними напрямками та згідно з існуючими макро- та мікроекономічними тенденціями. Від підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг держава очікує на покращення можливостей для зростання ВВП, підвищення якості життя населення, розвитку ринкової інфраструктури, посилення інвестиційної привабливості національної економіки та ін. Натомість орієнтири безпосередньо підприємств сфери послуг від підвищення власної економічної

ефективності стосуються збільшення доходів і прибутку, підвищення рентабельності, покращення інвестиційної та ділової активності, посилення платоспроможності (ліквідності) та ін.

Перспективи подальших досліджень стосуються визначення фундаментальних та прикладних характеристик формування ресурсного забезпечення зростання економічної ефективності підприємств сфери послуг на засадах інноваційного розвитку.

Література

1. Васильців Т. Г., Городня Т. А., Лупак Р. Л. Економічні аспекти диверсифікації підприємства з використанням інноваційних інвестицій. *Інтелект XXI*. 2017. Вип. 1. С. 52-57.
2. Євась Т. В., Олексюк А. А. Теоретичні аспекти аналізу економічної ефективності діяльності підприємства. *Подільський науковий вісник*. 2017. №1. С. 18-21.
3. Кравчик Ю., Фімяр С., Шпильова В. Ідентифікація, наслідки та інструментарій нівелювання стратегічних ризиків у процесі бізнес-планування розвитку підприємства. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 3. С. 92-101.
4. Куцик В. І., Лупак Р. Л. Моделювання конкурентних позицій підприємств реального сектора економіки на внутрішньому ринку. *Бізнес Інформ*. 2017. № 12. С. 244-249.
5. Орловський М. О., Дрокоз Д. І. Нові концепції управління ефективністю діяльності сучасних підприємств. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3034>
6. Петков О. І. Економічна ефективність підприємств та фактори впливу на неї. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 1. С. 392-399.
7. Шалева О. І. Актуальні аспекти аналізу економічної ефективності діяльності підприємств сфери послуг. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2022. № 68. С. 61-71.
8. Lupak R., Kunytska-Iliash M., Berezivskiy Y., Nakonechna N., Ivanova L., Vasylytsiv T. Information and analytical support system of enterprise competitiveness management. *Accounting*. 2021. no. 7 (7). P. 1785-1798.
9. Usmanova N. A. Improving the methodology for assessing quality and efficiency in the service sector. *International journal of trends in business administration*. 2022. Vol. 12 (1). P. 57-65.

References

1. Vasylytsiv, T. G., Horodnia, T. A., Lupak, R. L. (2017). Economic aspects of enterprise diversification using innovative investments. *Intelligence XXI*. Is. 1. P. 52-57.
2. Yevas, T. V., Oleksyuk, A. A. (2017). Teoretychni aspekty analizu ekonomichnoyi efektyvnosti diyalnosti pidpryyemstva. *Podilskyi naukovyy visnyk*. no. 1. P. 18-21.
3. Kravchik, Yu., Fimyars, S., Shpylyova, V. (2022). Identification, consequences and tools for leveling strategic risks in the process of business planning of enterprise development. *Modeling the development of the economic systems*. no. 3. P. 92-101.
4. Kutsyk, V. I., Lupak, R. L. (2017). Modelyuvannya konkurentnykh pozytsiy pidpryyemstv realnoho sektora ekonomiky na vnutrishnomu rynku. *Biznes Inform*. no. 12. P. 244-249.
5. Orlovskyy, M. O., Drokoz, D. I. (2014). Novi kontseptsiyi upravlinnya efektyvnisty diyalnosti suchasnykh pidpryyemstv. *Efektyvna ekonomika*. no. 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3034>
6. Petkov, O. I. (2021). Ekonomichna efektyvnist pidpryyemstv ta faktory vplyvu na neyi. *Ukrayinskyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky*. Tom 6. no. 1. P. 392-399.
7. Shaleva, O. I. (2022). Aktualni aspekty analizu ekonomichnoyi efektyvnosti diyalnosti pidpryyemstv sfery posluh. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. no. 68. P. 61-71.
8. Lupak, R., Kunytska-Iliash, M., Berezivskiy, Y., Nakonechna, N., Ivanova, L., Vasylytsiv, T. (2021). Information and analytical support system of enterprise competitiveness management. *Accounting*. no. 7 (7). P. 1785-1798.
9. Usmanova, N. A. (2022). Improving the methodology for assessing quality and efficiency in the service sector. *International journal of trends in business administration*. Vol. 12 (1). P. 57-65.